REL ROND OPRICHTING SOCIALISTISCHE BOND IN 1931
ofwel
EEN KWESTIE VAN ZIEL EN ZALIGHEID

door Ad Otten

Op dinsdagavond 28 april 1931 zal er in Gemert een afdeling worden opgericht van de Algemene Nederlandse Bouwvakarbeidersbond. Zekere heer Cuhnen uit Nijmegen, vrijgestelde van de Bond zal daarbij acte-de-presence geven.

Nu in 1981, een halve eeuw later, begrijpt welhaast niemand hoe en waarom een dergelijke simpele aankondiging een complete volksoploop in de Gemertse straat kon veroorzaken.
Van het huis, waar de aangekondigde oprichtingsvergadering gehouden zou worden, gingen alle ruiten aan diggelen. De Gemeentepolitie moest versterking aanvragen van de Rijkspolitie en daarna pas kon de functionaris van de Bond veilig en wel, dat wil zeggen met "slechts" een gat in zijn hoofd, het tumultueuze Gemert worden uitgeloodst.

Het hoe en waarom ? Och, de Algemene Nederlandse Bouwvakarbeidersbond was een zogenaamde "modernen bond" een "socialistenbond".En socialisten waren ketters en niet-veel-soeps; dat wist iedereen; dat was wet in Gemert. Immers de pastoor verkondigde het vanaf de preekstoel, de gemeenteraad liet zich in die zin uit in de raadszaal en Jan Ermers schreef het toch in de krant. Bovendien ook de vorige pastoor, de vorige raad en ook de kranten van Helmond waren die mening toegedaan. Nou, waar blijf je dan als socialist: Juist, ook in een "vrij" land: DAN BLIJF JE NERGENS !
De vakbondsfunctionaris Cuhnen uit Nijmegen en met hem een klein getal Gemertenaren ondervonden het aan den lijve op die bewuste dinsdagavond van 28 april 1931.
Hierna volgt het verslag van de gebeurtenissen overgenomen uit "De Gemertsche Courant" van zaterdag 2 mei 1931:

EEN SOCIALISTEN-SAMENKOMST TE GEMERT - DE VRIJGESTELDE IN DE KNEL - KATHOLIEKE ARBEIDERS PROTESTEREN - GEMERT IN REP EN ROER - DE POLITIE GRIJPT KRACHTIG IN - HET GROEIENDE GEVAAR VAN HET SOCIALISME - KRACHTIGE BESTRIJDING NOODZAKELIJK - WEEST OP UW QUIVIVE - EEN BETERE BESTRIJDINGSMETHODE .

Gemert staat bekend als een plaats met een zeer rustige bevolking waarmede zich de politie slechts zeer zelden te bemoeien heeft, doch Dinsdagavond heeft zich een geschiedenis afgespeeld, zooals men die in Gemert nog nooit heeft meegemaakt.
Per tram in Gemert gearriveerd, werd de Bondsvrijgestelde, de heer Cuhnen, Dinsdagavond naar de woning van v.E. (van Eupen - red.) gebracht, waar de Socialistische Afdeling zou worden "gehuisvest". Een zevental andere personen, die zich van de te-goedertrouw-levende katholieken onderscheiden! - waren ook hier aanwezig en zouden tezamen het leven geven aan een nieuwe afdeling van den socialistenbond.
Nauwelijks is "de plechtigheid" begonnen en heeft de Vrijgestelde - die moet gedacht hebben dat hij zich in een rustige sfeer bevond - sommige van zijn vrienden, die geen acte-de-presence hadden gegeven wisten beter - gelegenheid om te spreken over de "zegeningen" van het socialisme of beter gezegd van den socialistischen bond, of er ontwikkelde zich voor het vergaderhuis in de Pandelaar een volksoploop, zoo groot dat de politie, die inmiddels was gealarmeerd, vrij machteloos stond tegenover alles alles wat er zou gebeuren.
De politie trachtte de menigte uiteen te drijven doch de bijeengelopen massa bleef voor het huis posteeren, in het teken van protest tegen het socialisme, waarvan de Gemertse arbeidsbevolking, en we kunnen ons dit best indenken in den gedachtengang van zoveel door-en-door Katholieke arbeiders, een afkeer manifesteert, dat het voor voor den Bond klaar en duidelijk is geworden, dat in Gemert de dubbeltjes nog niet te halen zijn.
De toeloop werd grooter naarmate de houding der Katholieke arbeiders critieker werd en tegen half acht kon men in de Pandelaar letterlijk over de hoofden loopen.
De volksoploop veroorzaakte een heele stagnatie in het verkeer. Slechts met moeite en daarbij geholpen door de politie, baande men zich een weg

de enorme menigte die den Vrijgestelde als het ware dwong het woonhuis van v.E. te verlaten.
De politie trachtte de vergaderden voor erger te bewaren. De Chef-veldwachter wees de arbeiders op het goede recht van den Vrijgestelde om zijn Bond te propageeren, doch de meest verbitterde arbeiders schenen voor geen bescherming meer te vinden.

Een steen verbreizelde een der ruiten van het vergaderhuis; het volk werd rumoeriger en nog voor dat voor assistentie kon gezorgd worden - ook de naburige rijkspolitie had men intusschen gerecruteerd - werden ook de overige ruiten van v.E's woning totaal vernield. Onmiddellijk daarop volgde een krachtig ingrijpen van de versterkte politie, zoodat het nu mogelijk werd de menigte op eerbiedigen afstand te houden van het gebombardeerde huis.
Voor den Vrijgestelde was intusschen het tijdstip aangebroken van vertrek. De politie nam den heer Cuhnen echter in bescherming en begeleid door den Chef-veldwachter, bijgestaan door de Rijks- en Gemeentepolitie ging het nu, op den voet gevolgd door honderden arbeiders vanuit de woning van v.E. in de richting van het Tramstation.
Tot in de Nieuwstraat verliep alles goed; doch hier trof een steen het hoofd van den heer Cuhnen die licht werd verwond. De politie dreef de menigte met gebruik te maken van van den blanken sabel terug, zoodat de heer Cuhnen, die het Tramstation ongeveer was genaderd, in de gelegenheid was gesteld, om met een aldaar toevallig gereedstaande auto, te vertrekken in de richting van Beek en Donk.
De verbitterde arbeiders trokken naar het huis van v.E. terug om opnieuw voor de woning te posteeren. Dank zij echter de activiteit der politie, hield men nu de teugels in handen en werden verdere incidenten , door het optreden der politie voorkomen.

Nog lang bleef het rumoerig en tot laat in den avond, zag de politie zich gedwongen de woning van v.E. te bewaken.

Woensdagavond trokken opnieuw een paar honderd arbeiders voor het woonhuis samen, doch ook nu werd door het krachtig optreden der politie erger voorkomen.

Het geval wekte hier ter plaatse begrijpelijkerwijze een heele consternatie en tot op heden vormt het nog het gesprek van de dag.

In de Gemertsche Courant werd niet alleen een uitvoerig verslag van de gebeurtenissen gegeven, het voorgevallene werd ook uitvoerig becommentarieerd. En dat gebeurde niet alleen in de Gemertsche Courant maar ook in het "Officieel Kerkbericht van de kerken van Gemert" onder redaktie van pastoor Poell. En ook in de landelijke pers werd menige kolom gevuld over hetgeen zich in Gemert op "d'n socialistenavond" had voorgedaan.
Het zijn met name de laatstgenoemde commentaren-achteraf, die duidelijk maken dat het gebeurde te Gemert karakteristiek was voor de houding van het katholieke deel van Nederland tegenover de groeiende aanhang van het socialisme. De achtergronden die in die commentaren worden geschetst maken ook duidelijk dat in het overwegend katholieke zuiden van Nederland zich een dergelijk incident overal had kunnen voordoen.

Tientallen jaren achtereen was het socialisme door de R.K. geestelijkheid afgeschilderd als een gevaar voor ziel en zaligheid.
Pastoor Poell (1) schreef naar aanleiding van het gebeurde, dat hij geenszins van plan was om "iets ervan te vergoelijken, integendeel: als het gaat om het spreekwoord toe te passen: Wie niet horen wil moet voelen, moet erbij gedacht worden, wie het recht heeft om te doen voelen".
Even verder schrijft hij: "Aan heel wat ergers dan de wettelijk strafbare huisvredebreuk hebben toch zij zich schuldig gemaakt, die den vrede verbraken onder de huisgenooten des Geloofs en een Socialist haalden binnen onzen katholieken kring; maar heel wat pijnlijker wonde in het mystieke lichaam waarvan wij allen leden zijn en Christus het hoofd is, hebben diegenen veroorzaakt, welke zichzelf afscheurden van het geheel; en gapen blijft de wonde van ontrouw en ergernis, van geloofsverzaking en verleiding tot afval.
Wie niet verder ziet - of zien wil - dan z'n neus lang is, slaat"het geval Gemert" enkel aan van den kant der "beganers van geweld" als"niet de juiste methode", maar we moeten verder zien; we moeten doordenken; we moeten de kern der zaak nemen en deze is,dat getracht werd hier in Gemert de ketterij en de pest van het socialisme te brengen. (.....)" (2)

→ RECHTS: In de dertiger jaren waren "hel-en-verdoemenis" predicaties, ook met betrekking tot andere onderwerpen, aan de orde van de dag. Niet alleen in Gemert maar door het gehele land.

'Terug naar het paradijs' – spotprent in het weekblad 'De Groene Amsterdammer' van 11 december 1937 – de rooms-katholieke staatsman C.P.M. Romme was van mening dat een gehuwde vrouw geen arbeid mocht verrichten, maar de verzorging van het gezin tot taak had.

Er is een duidelijke parallel tussen wat Poell in 1931 in het Gemertse "kerkklökske" schreef en wat een jaar eerder door Knuvelder onder woorden werd gebracht in zijn boek:"Vanuit Wingewesten - Een sociografie van het Zuiden", wanneer die het heeft over het behoud van het geloof in het Zuiden, "nu dat deel van Nederland in de moderne wereldchaos wordt opgenomen". Want er staat geschreven (3):

> "Gelijk Augustinus tussen zijn civitas Dei en zijn civitas diaboli, kan de moderne mens onderscheid maken tussen de Kerk en de Wereld als twee elkander vijandig gestelde machten. Maar terwijl de Wereld de Kerk haat met de haat des Verderfs, haat de Kerk met de haat der Liefde en der Schoonheid het kwaad, dat de wereld vergiftigt, om alle individuen die deze wereld bewonen in haar rijk van geluk en vrede op te nemen. De wereld wil de kerk uitstoten; de kerk wil de wereld, als in de eerste kristeneeuwen, kerstenen en dopen, om van de moderne heidenen, heten zij socialist kommunist of liberaal, godgewijde zielen te maken".

In het katholieke Zuiden blijkt men zeer eensgezind wanneer het betreft het gevaar dat "den modernen tijd" met zich brengt: Poell in zijn Kerkklokje, Knuvelder in zijn boeken en ook Jan Ermers in zijn "Gemertsche Courant".
De laatstgenoemde schrijft in een commentaar op het gebeurde van 28 april 1931 (4):

> "Het is nog niet zo bar lang geleden, dat het socialisme alleen bij name in onze streek bekend was. En nu zitten de socialisten ook gehuisvest daar, waar in den goeden ouden tijd alleen den Roomsch Katholieken Godsdienst beleden werd. Dat zijn de "zegeningen" van den veranderden tijd. Ook Gemert telt zijn socialisten. (...) Wij moeten op ons quivive zijn ! Dat wil zeggen houdt het socialisme zoveel mogelijk buiten uw dorp. (...) wij moeten het socialisme bestrijden passief en positief door bijv. zijn verderfelijke stellingen te bekampen en bestaande wantoestanden in eigen plaats, in eigen streek of omgeving op te ruimen en ontevredenheid te keeren en te voorkomen. Want ontevredenheid onder de menschen, speciaal onder de arbeiders, is voor de roode vogelaars de beste bodem voor

het socialisme, dat er oogenschijnlijk naar streeft de menschen tevreden te maken, doch in werkelijkheid juist het tegengestelde beoogt....." (...)
Dat men gezien het groeiende gevaar van het socialisme een protest heeft willen laten horen tegen de verderfelijke leerstellingen van het socialisme, A la bonne heure, maar dan had men dat moeten doen op een andere wijze dan nu is geschied.Pleit het protest op zich zelf voor de geest die de katholieke arbeidsbevolking bezielt, een dergelijke bestrijdingsmethode als hier is toegepast kunnen en mogen wij niet goedkeuren".

Spottend wordt verder nog opgemerkt in dezelfde krant, in de rubriek "Niet iedereen weet..." dat de socialisten in Gemert joviaal ontvangen worden en netjes uitgeleide worden gedaan!

Politieke groeperingen in Gemert.

Andersdenkenden en minderheden wordt het nergens gemakkelijk gemaakt. En de druk op hen vermindert naarmate de welvaart stijgt, ook dat is een bekend gegeven. In 1931 was het met de welvaart in ons land nu niet bepaald best gesteld. Er heerste een economische crisis die gepaard ging met een grote werkeloosheid.Van alles werd geprobeerd om de zaken ten gunste te keren. Ook op politiek gebied trachtte men hier en daar het roer om te gooien.
Zo was 1931 voor Gemert het jaar waarin na de gemeenteraadsverkiezingen voor het eerst "de standen" in de raad werden vertegenwoordigd.Naast een "oude groepering" voortgekomen uit de R.K. Kiesvereniging, kreeg Gemert nu ook een arbeiders-, een boeren- en een middenstandsfractie in de gemeenteraad. Opmerkelijk is het dat zelfs een vrouw, op een aparte lijst, meedong naar een raadszetel(ze haalde de kiesdeler net niet).

Gemert was een uitgesproken katholiek dorp. Landelijke politieke partijen deden dan ook niet mee met die verkiezingen.En wat de socialisten betrof, dat is hiervoor wel duidelijk geworden, dat was gewoon taboe. Niet alleen in Gemert maar in heel het Zuiden van Nederland.
Met name de stelling van de R.K. Geestelijkheid: "Godsdienst en Socialisme zijn onverenigbaar", moet de geringe vatbaarheid voor de socialistische beginselen verklaren.

"Rood bijt op graniet", heette het bij de bespreking der verkiezingen in het Zuiden in de katholieke bladen van 1931, en dat gold zelfs voor een stad als Eindhoven, een stad met een zeer gemengde bevolking, een stad ook waar in 1904 al een afdeling van de S.D.A.P. was gesticht (5).

Al was het gering, toch was er winst voor de socialisten. Ook in Gemert. Toen op 15 april 1931, nauwelijks veertien dagen voor de bewuste oprichtingsvergadering van de "socialistenbond", gekozen werd voor de Provinciale Staten, werden van de 2517 geldige stemmen in Gemert er 67 uitgebracht op de S.D.A.P. Dat betekende een verdubbeling ten opzichte van de Kamerverkiezing in 1929, toen de S.D.A.P. slechts 33 stemmen verwierf.
Pastoor Poell schreef: dat de Katholieken die bewust de S.D.A.P. hadden gestemd Geloof en Kerk hadden verzaakt en dat zij zich in een goede Biecht van deze verloochening moesten zuiveren (6).

Onze stemmencijfers op 15 April 1931.

Bij de stemming op Woensdag 15 April voor de Provinciale Staten werden in Gemert uitgebracht 2517 geldige stemmen, waarvan 2321 op de Katholieke lijst (1985 op den bovenstestaanden), op de Anti-Revolutionnairen 5, de Christ.-Historischen 22, op de S.D.A.P. (Socialisten) 67, op de Volkspartij 80, den Vrijheidsbond 16, de Vrijzinnig-democraten 7.

In 1925 bij de Kamer-verkiezing werden 2390 geldige stemmen uitgebracht, waarvan 2248 op de R. K. Staatspartij, 65 op de Volkspartij en 24 op de S.D.A.P.

In 1929 bij de Kamerverkiezing waren 2602 geldige stemmen uitgebracht: 2464 op de R. K. Staatspartij, 33 op de S.D.A.P., 19 op de Volkspartij.

Katholieken die bewust de S.D.A.P. hebben gestemd, meegaande met dier beginselen, hebben hun Geloof en Kerk verzaakt: willen die de Sakramenten weer waardig ontvangen, dan zullen zij zich van deze verloochening in een goede Biecht moeten zuiveren.

Die de Volkspartij-candidaten stemden verbraken de eenheid en onttrokken zich aan de leiding, welke de Bisschoppen wilden, dat ze zouden gevolgd hebben.

Vooralsnog boekte de pastoor kennelijk weinig succes met die vermaning want: de plannen voor de oprichting van "den socialistenbond" bleken niet meer te stuiten. In het volgende nummer van het Officieel Kerkbericht trekt hij opnieuw van leer tegen zijn afvallige parochianen:

"Helaas hebben met verzaking van hun Doopbeloften, enkelen in Gemert 't Socialisme ingehaald: of althans gewild en gezorgd dat 't er zou komen.
En met de bedriegerij "dat men Katholiek kan blijven als men lid van den Socialistischen, modernen of algemeenen Bond wordt" hebben ze menschen er toe gebracht zich op te geven en tekenen. Tot een dertigtal toe !
Er werd verkondigd dat de contributie laag zou zijn: Doch er kan al moeilijk een hoogere contributie betaald worden dan uw ziel is. Zei Jezus zelf niet, dat heel-de-wereld winnen niets gaf, als men de schade leed van z'n ziel ? Wat is 't toch een treurige boel met het menschdom. Enz."

Het "herderlijke" schrijven van de pastoor heeft er zeer zeker toe bijgedragen dat de op die bewuste dinsdagavond belegde bondsvergadering zo abrupt moest worden afgebroken. De gelovigen zouden hun "herder" wel een handje helpen: "Wie niet horen wil moet voelen !"

Een lang leven schijnt de nieuwe Bond niet te hebben gehad. Dat kon ook niet.In een omgeving waar men zelfs een door-en-door katholieke boer, die kritiek had op het beleid van de plaatselijke afdeling van de boerenbond, de bijnaam gaf van: "Antichrist", daar was voor een socialistische vereniging geen bestaansmogelijkheid (7).
In de krant verneemt men dan ook niets meer van de nieuwe bond. Misschien is het wel: "De verkiezingen zijn achter de rug, en het leven herneemt zijn gewone gang" !?
Af en toe worden de gelovigen nog wel vermaand zoals in één der Kerkklokjes van eind 1931 met de kreet:"Geen Roode krant in Roomsche Hand" want: "De Katholiek, die geregeld anarchistische of socialistische geschriften leest,komt daardoor in de naaste gelegenheid om zijn geloof te verliezen".

Hoe het ook zij:in 1938 wordt opnieuw een poging ondernomen om in Gemert een "Rooie Bond" op te richten. En opnieuw reageert het Kerkklokje met ieder "weldenkend inwoner van Gemert" toe te roepen:
"Blijf er van af, dat is niets voor U !! We hopen dat de nieuwe Roode Bond spoedig, zooals ook z'n voorganger deed 'n roemloze dood zal sterven".

Goedwillende personen, die zich hebben laten ompraten, die er in gelopen zijn, wordt de goede raad gegeven zich maar zo spoedig mogelijk terug te trekken. Daarna volgt een waarschuwing overeenkomstig de verklaring van de bisschoppen, zoals die hiernaast is afgedrukt. (8).

Volgens de verklaring van onze bisschoppen, die ieder jaar in de kerk wordt voorgelezen, *moeten de Sacramenten en bij 't overlijden de kerkelijke begrafenis geweigerd worden* aan den katholiek

1. *die het socialisme of het communisme* met hun aan de katholieke leer onvereenigbaar, uitdrukkelijke strijdige, antigodsdienstige en vijandige beginselen op godsdienstig of zedelijk gebied, *openlijk aanhangt.*

2. die *lid* is van een socialistische of een communistische Vereeniging

3. die zonder lid te zijn van een socialistische of een communistische vereeniging, geregeld socialistische of communistische geschriften of bladen *leest,* of socialistische of communistische *vergaderingen* bijwoont.

Als ge bij die kliek behoort, die daar achter in de Deel bijeenkomt, dan valt ge onder deze bepalingen, dat is zeker; u moeten dan de Sacramenten en bij uw dood de kerkelijke begrafenis worden geweigerd, dat is eveneens zeker.

Nawoord in 1981:

Tot tenminste in de dertiger jaren werd in het door-en-door katholieke Gemert een andere visie op de maatschappijstruktuur niet geduld.
De in 1929 en 1930 door G. Knuvelder geschreven boekwerken "Bezuiden de Moerdijk" en "Vanuit Wingewesten" zijn nu geworden als bronnen voor hoe hier gedacht werd door geestelijkheid en katholieke bovenlaag over de maatschappij, haar struktuur, en wat haar bedreigde.
De beste bronnen voor hoe geleefd, gewerkt en gedacht werd bij het gewone volk en bij de armsten onder de armen, dat zijn wellicht romans als "Het donkere Licht" van Antoon Coolen (1929), "Het Goud van de Peel"(1908) en "Liefde onder de Gloeilamp" (1946) van Herman Maas. Het zijn indringende verhalen van armoede, ellende en gebrek, beleefd in Peel- en Kempenland in de jaren van 1900 tot 1940.
Sedert de Tweede Wereldoorlog is de welvaart enorm gestegen. Maar merkwaardig genoeg is voor velen de andersdenkende een "gevaar" gebleven. Zo ging men bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen weer "Terug naar Toen" in een advertentie met als tekst: "STEM ZOALS HET HOORT !"

NOTEN :

1. Voordat L.Poell in 1915 pastoor werd te Gemert was hij een zogenaamd "vrijgesteld geestelijke" en in het vakbondswezen geen onbekende. Hij was o.a. betrokken bij de oprichting van de landelijk georganiseerde R.K.Textielarbeidersbond en van 1904-1915 was hij de hoofdredakteur van het door hun uitgegeven bald "Het Hoog-Ambacht".

2. Artikel in: "Officieel Kerkbericht van de kerken van Gemert" onder de kop "Het Geval Gemert" (2e kwartaal, 1931).

3. Gerard Knuvelder, Vanuit Wingewesten - een sociografie van het Zuiden, 1930, Uitg. P.Brand-Hilversum, blz.225.

4. Gemertsche Courant, zat. 2 mei 1931 (artikel van Jan Ermers).

5. W.Brand, Eindhoven - sociografie van de lichtstad, 1937, Uitg. Emmering-Amsterdam, blz.113 e.v.

6. "Onze stemmencijfers", artikel uit Officieel Kerkbericht Gemert, 2e kwartaal 1931.

7. Peerke Slits (van Esdonk), een algemeen gekende en geziene "boer-in-goeien-doen", in de 20-er en 30-er jaren gemeenteraadslid, voerde in het begin van de twintigste eeuw oppositie tegen het beleid van de plaatselijke afdeling van de NCB. Samen met anderen stichtte hij een nieuwe "boerenbond": De Lanbouwclub Isidorus, die tot in de dertiger jaren is blijven bestaan. Het verbreken van de eenheid onder de'Christelijk georganiseerde boeren' betekende voor zittende bestuursleden van de NCB-afd. in Gemert dat Peerke bestempeld moest worden als "den Antichrist".

8. Officieel Kerkbericht Gemert, 1938, blz.140.